

antavat lukijalle mahdollisuuden tunnistaa tuttuja tapah-
tumia, ilmiöitä tai liikuntamuotoja. Haastattelut ja ha-
vainnot rikastavat teosta konkreettisilla kertomuksilla
eri liikuntalajeista. Lidman on nostanut esiin myös vä-
hemmän tunnettuja lajeja, kuten roller derbyn ja äijä-
joogan, mikä lisää teoksen mielenkiintoa. Toisaalta
kaikkia yhdistävänä kokemuksena käsitellään koululiik-
kuntaa, joka nousee esiin monessa kohdassa vertailu-
pintana ja muistelujen kohteena. Koululiikunta ja sen
rooli osana tilallista ja kasvatuksellista ympäristöä kiin-
nostavat myös kasvatuksen maantieteestä tai tilan ko-
kemuksista kiinnostuneita lukijoita.

Kirjan loppuosassa Lidman esittää yhteenvedon, jos-
sa hän tiivistää tärkeimmät huomiot liikunnan yhden-
vertaisuuden edistämiseksi. Vaikka konkreettiset ruo-
honjuurituson käytännön vinkit ovat vähissä, kirja kes-
kittyy ennen kaikkea ajattelutavan muuttamiseen. Lid-
man korostaa kehollisen moninaisuuden arvostamista ja
stereotyyppien sekä vanhentuneiden kehoihanteiden
haastamista. Näin voidaan hänen mukaansa luoda lii-

kuntakulttuuri, joka aidosti huomioi yksilöiden erilai-
set tarpeet ja lähtökohdat.

Kenelle kirja sopii?

Teos soveltuu erityisesti liikuntajärjestöjen ja -seurojen
toimijoille sekä kuntien ja kaupunkien suunnittelijoille
ja ammattilaisille. Lidmanin analyysi on kuitenkin laa-
jemmin hyödynnettävissä, ja sitä voi suositella myös
esimerkiksi kasvatuksen, koulutuksen, terveyden ja hy-
vinvoinnin alojen toimijoille, jotka haluavat edistää lii-
kunnan yhdenvertaisuutta ja inklusiivisuutta. Maantie-
teillejolle kirja tarjoaa erityisesti välineitä tilan, yhtei-
söllisyyden ja liikkumisen sosiaalisten ja kulttuuristen
ulottuvuuksien tarkasteluun sekä oivalluksia, jotka voi-
vat rikastuttaa niin tutkimusta kuin käytännön sovelluk-
siakin.

PETTERI MUUKKONEN

Terran päätoimittaja

Maa-äidin tarinat paljastuvat isänmaamme kasvoilla

HEINONEN, JUSSI S. & LEHTONEN, ELINA (2024)

Suomen muinaiset tulivuoret. Kallioidemme salai-
suuksia, 412 s. Gaudeamus, Helsinki

Geologia – ja laajemminkin maapallon historia – on
haastava aihe silloin, kun pyrkimyksenä on tuottaa
laajalle lukijakunnalle sopivaa, mutta tieteellises-
ti tarkkaa kirjallista sisältöä. Kirjoittajakaksikko
Heinonen ja Lehtonen on onnistunut selättämään
tämän haasteen, ja he ovat kir-
joittaneet erinomaisen tietokir-
jan. Jotta geologisen tarinan voi
kertoa, on käytännössä välttämä-
töntä venytellä käsityskykymme
rajoja koettelevia aikajänteitä,
ei vain miljoonia vaan tuhansia
miljoonia vuosia. Tietokirjailijan
toinen haaste kumpuaa termino-
logiasta, joka vilisee vierasperäi-
siä sanoja – jos kohta muutamia
kotoperäisiäkin, rapakivi esimer-
kiksi. Kuinka kannatella lukijaa
tämän munkkilatinan keskellä?
Kolmas haaste syntyy biogeo-
kemiallisista prosesseista. Paine-
lämpötilapolkujen kulkeminen ja
happivallankumouksen ymmär-
rys edes jotenkuten olisivat hyödyksi syventämään
lukukokemusta. Mutta kuinka kuvailla nämä satun-
naiselle lukijalle?

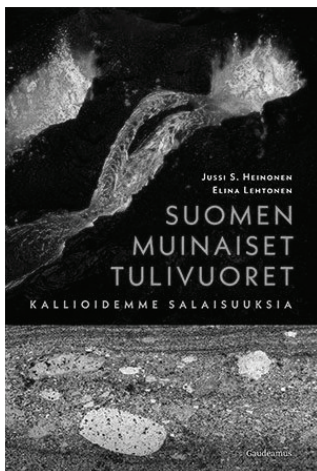
Niin, kenen kirjahyllyyn kirja on tarkoitettu?
Maallikolle, harrastelijalle vai kenties geologian

opiskelijalle, ehkä jopa kollegalle? Esipuhe ei tä-
hän suoraan vastaa, vaikka riveiltä ja niiden välistä
voikin lukea kirjoittajien pohtineen juuri ylempänä
mainittuja haasteita ja pahoittelevan joitakin näiden
selvittämisestä seuranneita kompromisseja, vaika-
kapa plagioklaasien nimeämisessä. Natriu-kalsium
-seossarjojen hienoista hämmäntämistä ei liene
tarve pyydellä anteeksi maallikolta. Oppikirja-

käytön puolesta voisi puhua se, että
kustantajaksi on valikoitunut Gau-
deamus. Kirjaa ei kuitenkaan ole
vertaisarvioitu, mikä perinteisessä
mielessä olisikin ollut kirjan tyylila-
jia ajatellen hankalaa. Prosessituote
taitaa olla jonkinlainen kirjallinen
migmatiitti, sekoitus oppi- ja tieto- ja
matkakirjaa. Ellei kirjasta tule tar-
jolle opintopisteitä, rohkaisen geo-
logian opiskelijaa kuitenkin hankki-
maan opuksen yöpöydän kulmalle.
Maallikolle puolestaan voi tulla
yllätyksenä pelkkä tieto siitä, että
ajelehtiessaan satojen vuosimiljoonien
kuluessa eri puolilla planeetan
pintaa tämänkin kolkka on kokenut
tulivuoritoimintaa. Syntyy tarve oppi-

pia aiheesta lisää.

Tietokirjoissa on viime vuosina alettu yhä enem-
män luottaa kertomuksen voimaan, niin myös
Suomen muinaisissa tulivuorissa. Kirjoittajat ovat
onnistuneet varsin mainiosti. Kirja on ”roadtrip”

isänmaamme kuluneille kasvoille. Kivisulien keskellä matkattaessa ajetaan sorateitä, tavataan oikeita ihmisiä, tai ainakin kerrotaan heihin liittyviä tarinoita, ja usein katse irrotetaan kalliosta kohti ympäröiviä ilmiöitä. Kirjoittajakaksikon menopelinä toiminut uskollinen rautaratsu Opelkin muodostuu lukijalle melkein ystäväksi.

Kirjoittajat ovat kivenkovia geologian ammattilaisia ja sujuvakynäisiä kirjoittajia. Åbo Akademin tutkimusjohtaja, Helsingin yliopiston petrologian dosentti Jussi S. Heinonen ja tutkija, projektisuunnittelija FT Elina Lehtonen kertovat tarinaa memuodossa, lukijoita suoraan puhutellen – ”katsokaa ja ihailkaa”. Tämä on toimiva ratkaisu: kivi onkin enemmän kuin vain kivi. Jotkin kevennyksiksi tarkoitetut sanavalinnat tai väännökset – kuten kivimöinen – pomppaavat silmille tyylillisinä rajata-pauksina.

Luonnonmaantieteilijänä, geomorfologina ja sedimentologiasta Isossa-Britanniassa väitelleenä asetun lukijana jossakin määrin asiantuntijalokeroon, semminkin kun tutkimukseni Islannin glasifluvio-eolisista kerrostumista ovat vieneet holoseenajan vulkanologian äärelle. Omaan opetus-tarjontaan kuuluvan geomorfologian luentosarjan alkuosassa käsittelen teoksessa mainittuja Siccar Pointin kaltaisia ”geologisen valaistumisen” paikkoja ja uniformitarianismi-debatin keskeistä merkitystä maapallon kehityshistorian ymmärryksen kasvussa. Tällaisten esimerkkien avulla kuulija ja lukija on helppo houkutellessa mukaan geologiselle matkalle.

Uskallan otaksua, että satunnaiselle nupukiven tallaajalle kirja kokonaisuutena saattaa olla melko kova kivi purtavaksi. Tulivuorien tarina lieneekin tarpeen nauttia pieninä purkauksina, tai muuten faktojen ja terminologian ryöppy saattaa aiheuttaa aivoissa jonkinasteisen sokkimetamorfoosin. Kallioperägeologin silmien alla kirja sen sijaan virrannee kivisulan lailla helposti kannesta kanteen. Mahdanko itse olla jonkinlainen väliinputoaja? Päinvastoin. Kirjaan perehtyessäni olen kokenut, että saatan olla otollista kohderyhmää: pääpiirteissään tuttuja asioita, mutta lähes jokaisella aukeamalla tulee eteen uusia yksityiskohtia joko itse geologisista prosesseista tai niiden alueellisesta esiintymisestä Suomessa – aina on tilaa uusille kiinnostaville tutkimustuloksille ja tarinoille faktojen takana, ja myös edelleen ratkaisemattomille tieteellisille kysymyksille. Välillä oli kuitenkin henkäistävä ja koetettava palauttaa mieleen kirjan punainen lanka.

Punaista lankaa tekijät ovat kirjaan pyrkinneet kutomaankin, enimmäkseen onnistuneesti, vaikka joitakin sotkuja lankaan on jäänyt. Kirja koostuu parista kymmenestä luvusta, joiden kautta käydään läpi Suomen eri osista löytyviä vulkaanisia muo-

dostumia – tästä juontavat siis juurensa kirjan nimessä esiintyvät muinaiset tulivuoret. Muutaman aukeaman mittaiset luvut koostuvat kahdesta osasta. Kunkin luvun alkuosa on osa matkakertomusta, vierailu kyseisen kallioperäyksikön esiintymispäikällä, jossa kuvataan maisemaa ja siinä havaittavia geologisia piirteitä, sekä ilmiöiden löytö- ja analyysihistoriaa. Jälkimmäinen osio on tietoisuutta kyseiseen aiheeseen liittyvään tutkimukseen. Tällainen rakenne toimii oikein mainiosti, ja kirjaa voi halutessaan selaila pelkästään matkatarinoina tai vain tieto-osioita läpikäyden.

Kunkin luvun alussa on geologinen aikajana, jolle kyseisen luvun sisältö on merkitty värillisellä tähdellä – tähden väri tarkasteltavalle kallioperäyksikölle puolestaan on poimittu Suomen kallioperärakartan legendasta. Yritys lukijan tukemiseksi on kunnioitettava, mutta lähellä toisiaan olevat värisävyt eivät kokonaisuuden hahmotusta täydelleen auta. Myös kartografisesti lukijan kuljettaminen on jäänyt aavistuksen puolitiehen. Kokonaistarinan kannalta olisi ollut havainnollista nähdä kirjan lukujen tapahtumapaikat yhdellä kartalla. Suomen ”roadtripistä” olisi muodostunut matkaopas – toki ajokilometrejä minimoidakseen joutuisi joutamaan kronologisesta järjestyksestä. Kirja näet etenee aikajärjestyksessä vanhimmista nuorimpiin ilmiöihin, mutta tätä kronologista askellusta en huomaa kirjassa erikseen alleviivatun. Reitti – tai ainakin reittipisteiden joukko – olisi kenties ollut liisättävissä etusisäkannen kallioperärakarttaan, tai sitten omaan indeksikarttaansa. Nykyisellään lukujen alkuun sijoitetut kallioperäyksiköitä suurimittakaavaisesti kuvaavat alueelliset kartat jäävät irrallisiksi, vaikka ovatkin askel oikeaan suuntaan. Geologisten karttojen rinnalle olisi mahtunut ote topografisesta kartasta kuvaamaan alueen pinnanmuotoja ja vesistöjä, mikä olisi tuonut ilmiöt lähemmäksi maallikkolukijan maisemakuva-alueesta.

Teoksen mainio valokuvamateriaali syventää ja elävöittää mielikuvaa matkakertomuksesta. Valokuvien joukossa on jokunen otos kirjoittajien omilta ekskursioilta eri puolille maailmaa, ja myös lainattuja valokuvia. Tämä on hyödyllistä, sillä muodostumat Himalajalta, Kaliforniasta tai lähes mikroskooppisesta São Pedron ja São Paulon saariryhmästä ovat paikallaan tarjoamaan referenssiä litosfääriin globaaleihin prosesseihin. Monet kirjoittajien omista valokuvista eivät ole albumeista poimittuja satunnaisia kivi kuvia, vaan ne on otettu nimenomaan kirja varten. Useissa valokuvissa on käytetty mielikuvitusta ja hauskaa rekvisiittaa lukijan iloksi ja opiksi – yksi suosikeistani on sivulta 294 löytyvä kuva puuttuvasta timantista. Havainnollistavia elementtejä tai mittakaavoja olisi voinut sommitella vielä muutamiin muihinkin valokuviin.

Tieto-osioiden kuvat on numeroitu toisin kuin matkakertomusten, mikä korostaa näiden tekstiosioiden erilaista luonnetta.

Kirjassa ei ole tekstiviitteitä. Tämä keventää lukukokemusta, mutta lisätiedon löytämisen kannalta viittausapparaatti olisi luonnollisesti avuksi. Käytetyistä lähteistä ja kirjallisuudesta on kuitenkin laadittu lukukohtainen luettelo, jonka avulla utelias lukija voi etsiä lisätietoa. Erilliset asiasana- ja nimihakemistot puolestaan opastavat tietoa etsivän lukijan oikealle sivulle. Loppuun kootut kiitokset auttavat ymmärtämään, kuinka suuri urakka kirjan kirjoittaminen on ollut. En lainkaan epäile, etteikö kirja onnistuisi houkuttelemaan uusia geologinalkuja opiskelemaan alaa tai ainakin kiviharrastuksen pariin. Heitä varten teoksen lopusta löytyy vinkki-osio.

Kun kirja kokonaisuutena on viihdyttävää, opettavaista ja toivoakin herättävää luettavaa, yllä mai-

nitut pienet kauneusvirheet on helppo sietää. Teos onnistuu häivyttämään yleisen käsityksen Suomen kallioperän monotonisuudesta. Sen luvut tarjoavat kovaa ja pehmeää tietoa erilaisista geologisista prosesseista ja niiden muinaisesta esiintymisestä maassamme. Kokonaisuutena teos kasvaa osiensa summaa laajemmaksi juonistoksi; esipuheen ja viimeisen luvun kohdatessa paljastuu kiehtovaa kirjallista ofioliittia: yleiset kestävyyspohdinnat johdattavat lukijan puntaroimaan elämän ja ihmislaajan roolia ja aikajänteiden merkitystä planetaarisessa, jopa kosmisessa kehityksessä. Seuraavilla Suomen kiertoajeluilla *Suomen muinaisille tulivuorille* löytyy hansikaslokerosta ihan oma paikkansa.

JUKKA KÄYHKÖ

*Maantieteen ja geologian laitos,
Turun yliopisto*

Kaksi vuosikymmentä maiseman, lain ja oikeuden rajapinnoilla

JONES, MICHAEL; STRECKER, AMY; SETTEN, GUNHILD & MITCHELL, DON (2024; toim.) *Landscape, law and justice – 20 years*, 249 s. Kungliga vitterhetsakademien, Stockholm. <https://doi.org/10.62077/9n5auj>

Laki eri olomuodoissaan ja sen monimutkainen suhde maisemaan ja oikeudenmukaisuuteen puhuttavat tutkijoita teoksessa *Landscape, law and justice – 20 years*. Aihe on laaja-alainen, ja keskustelu versoaa maiseman hahmottamisesta oikeudenmukaisuuden mahdollistavana perusrakenteena aina sen näkymättömiin, moraalisiin ja affektiivisiin ulottuvuuksiin asti. Tutkijoiden vastatessa tämän päivän keskeisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin palataan maisemakäsityksen historiallisille juurille ja tulkitaan jokamiehen oikeutta uudelleen posthumaanista näkökulmasta. Tuore julkaisu tarjoaa näkökulmia niin ilmastonmuutoksen kuin äärintationalistisen populismin torjuntaan, kiihtyvän kulttuurienvälisen vaihdon tarkasteluun sekä ihmisoikeuksien turvaamiseen niin paikallisella kuin kansainvälisellä tasolla. Teos juhlistaa samaa nimeä kantavan

tutkimusryhmän vuosina 2002–2003 aloittamaa työtä Oslon tutkijakollegiumissa (Oslo Center for Advanced Study) osana *Landscape, Law and Justice* -hanketta (jäljempänä LL&J). Hanke sai alkunsa jo 1990-luvulla aktiivisesti toimineesta pohjoismaisten maantieteilijöiden verkostosta. Nykyinen julkaisu on koostettu kahdestatoista vertaisarvioi-

dusta artikkelista, jotka perustuvat *Landscape, law and justice – 20 years* -symposiumissa 20.–22.11.2022 pidettyihin tutkimusesitelmiin. Tapahtumaa isännöi Ruotsin kuninkaallinen tiedeakatemia (Kungliga vitterhetsakademien). Symposiumin tavoitteena oli keskustella viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana toteutuneen maiseman, lain ja oikeuden keskinäisiä suhteita käsittelevän tutkimuksen annista erityisesti siitä näkökulmasta, mitä tarjottavaa sillä on nyky-yhteiskuntien haasteisiin. Julkaisun kaksitoista kirjoittajaa asemoivat oman tutkimuksensa laajempaan akateemiseen viitekehykseen vastaamalla enemmän tai vähemmän vapaamuotoisesti heille esitettyihin kolmeen kysymykseen: 1) kuinka

käsitteiden maisema, laki ja oikeus yhdistäminen vuosina 2002–2003 on vaikuttanut seuraavan 20

